

Norges deltakelse i IEA

Taler
Berit Ås

Dato
23 april 1975

Sted
Stortinget

Omstendigheter

Samtykke til ratifikasjon av avtale mellom Norge og IEA vedr. Norges deltakelse i IEAs arbeid.

- 1 Vi står i dag - i dette storting - overfor en av de meget alvorlige og avgjørende beslutninger om vårt lands framtid.

- 5 De som framstiller vårt fulle medlemskap i IEAs langsiktige energiarbeid som om det skulle dreie seg seminarvirksomhet og rådslagning mellom landenes forskere og oljeselskaper, de framstiller situasjonen helt galt. Her er det snakk om kontroll, styring og opprettholdelse av de rike lands overmakt i verdenssamfunnet, og ratifisering av denne avtale går i sine konsekvenser langt i å plassere Norge internasjonalt.

10

- Om det er nødvendig, skal Vesten forsvare seg med alle midler. President Ford hevder at han ikke vil utelukke bruk av makt i Midtøsten dersom den frie eller industrialiserte verden er i ferd med å bli økonomisk kvalt. «Det er den siste utvei», sier diplomaten Kissinger. Men en fransk militæreksperter beskriver en slik planlagt intervensjon med så stor nøyaktighet at det er grunn til å tro at den siste utvei raskt kan bli fulgt under en ny oljeboikott. IEA er et ledd i en slik plan.

15

- 20 NATOs generalsekretær Joseph Luns hevder også at maktbruk er berettiget hvis en nasjon trues økonomisk. Men uttalelsen er hul. I hans munn gjelder den selvsagt bare for den ene part. Etter 22 års økonomisk utbytting - etter at araberoljen er blitt solgt til spottpris og har gjort Europa, USA og Japan til de overfoldssamfunn som de i dag er - mener Luns at det er de rikes soleklare rett å bruke makt, ikke de fattiges. Vi kan se denne uttalelsen ikke bare i lys av de vanskeligheter som oppstod da Atlanterhavspakten skulle fornyes, men i lys av det pessimistiske syn som Kissinger gav uttrykk for på NATO-konferansen i Brussel 12. desember 1974 med hensyn til utviklingen i Midtøsten. Da forstår vi

25

utenriksminister Frydenlunds reaksjon når han brukte meget av sitt innlegg til å
30 forklare hvorfor Norge har valgt sin spesielle linje i forhold til IEA, og ikke la
skjul på at Norges linje i denne sak må ses på bakgrunn av debatten om EF-
medlemskap for to år siden, da også oljeressursene spilte en rolle. Men
utenriksministeren erklærte også, i NATO-rådet - og dette er helt i tråd med vår
underdanige USA-politikk - at Norge som ledd i en spesiell avtale med IEA er
35 villig til å forplikte seg til å stille til disposisjon i en eventuell krisetid
oljeveranser utover det som vil inngå i normal handel. Det er i dette
perspektivet vi må se alvoret i saken. Og det er ut fra disse forholdene at
analysen i U.S. News & Worlds Report av 6. januar i år blir den eneste korrekte.
Her skrives det følgende om gjenoppbyggingen av NATO-alliansen:

40

USA må under vanskelige forhold nå gjenoppbygge den skjelvende
Atlanterhavsalliansen, ikke så mye for forsvaret mot Russland som for å forsvare
seg mot faren for økonomisk sammenbrudd virkeliggjort ved de rystende
økninger i oljekostnader. Et mål for USAs utenrikspolitikk i 1975 er å
45 mobilisere landets allierte i en forbrukerblokk for å skaffe seg maksimal
forhandlingsstyrke i hanskingen med oljerike nasjoner, og også å skaffe seg
maksimal beskyttelse, gjennom oljefordeling i tilfelle av en annen boikott fra
araberlandenes side. Mye står på spill. Og det er et reelt spørsmål hvorvidt USA
kan mobilisere alliansen for å få den til å hanskens med en økonomisk trusel, med
50 noe som likner den suksess som ble oppnådd for 25 år siden da man fikk samlet
landene mot Sovjets militærtrusel.

Men det greide USA. Gjennom noe som kan kalles et mesterstykke i amerikansk
utenrikspolitikk, har USA nå fått et fast grep om det vestlige energisamarbeidet.
55 Det ble sikret ved energikonferansen i Washington i februar 1974. Denne kom i
stand på et tidspunkt da det rådet den største forvirring og undergangstemning,
og mens de store oljeselskapene gjorde sitt til at regjeringene mistet oversikten.

Det var ved denne anledningen at statsministeren Bratteli i et brev til Nixon
60 understreket Norges forutsetninger for å delta i konferansen. Det var at
energikrisen måtte løses på global basis, og at det måtte bli tatt hensyn til de
fattigste u-landenes behov.

Utenriksminister Frydenlund følger det opp lenger i sitt innlegg på
65 Washington-kongressen:

«Fordi problemene er globale, trengs det globale løsninger,» sier han. «En ekstraordinær sesjon i FN utgjør derfor etter våre mening en logisk og politisk
70 nødvendig oppklaring på globalt nivå av denne konferansen i Washington.»

Han snakker om de mindre utviklede oljeproduserende land:

«Å finne løsning på dette problem må ha høy prioritet. Både i-land og
75 oljeproduserende land har et særlig ansvar for å lette en byrde som nå er lagt på disse landene». Ble det så noe av alle disse vakre ord, hvor av det siste vi hørte, var knyttet til opplegget av en slags samarbeidskonferanse mellom i-land og u-land og oljeproduserende land?

80 I de store referater fra Washington-konferansen er Norges intensjoner ikke nevnt. I IEA -avtalen ser vi svært lite av forslag til samarbeidsplaner mellom rike og fattige land. I den norske debatten har kommentarene fra oljeproduserende land og de fattige deler av verden over nyskapningen IEA så å si ikke kommet fram. Og når vi ser på sammenbruddet i Paris av den «Forberedende
85 energikonferansen», der OPEC-landene krever at også råvareproduserende u-land problemer skulle tas opp under oljedrøftingene, har IEA-landenes politikk nettopp kommet klart til syne.

Konklusjonen vi må trekke, er at IEA er et amerikansk framstøt for å skape en
90 ny amerikansk-dominert organisasjon i en gruppe av tidligere etablerte organisasjoner som Verdensbanken, Det internasjonale pengefond og NATO med flere. Dette skjer mens verdenssamfunnet er i rask omforming og i protest overfor rustningskappløp, multinasjonale selskaper og Vestens politiske og militære dominans.

95 I denne situasjonen går de tre av verdens fem supermakter inn i et organisert samarbeid med internasjonale oljeselskaper, som allerede lenge har foretatt en omlegging i retning av å bli energiselskaper. I vår vestlige verden er vår industri og teknologi helt basert på billig energi, og herredømmet over energiresursene blir derfor av altoppslukende betydning. Byråets program er derfor ikke bare en
100 plan for oljefordeling i krisesituasjoner, men dreier seg om utvikling og utnyttelse av andre energiformer enn importert olje, noe som vil si maksimal utnyttelse av innenlandsk olje, gass og kull og kjernefysisk energi. Innad legger IEA grunnlaget til rette for en kapitalistisk økonomi som gi mulighet for de
105 interesser som har kapital til å investere og teknologi som gir maksimal og hurtig

fortjeneste. En annen konklusjon må derfor bli at presset vil maksimeres i retning av å få Norge til å øke utvinningstakten av olje og å delta i forskning og planlegging av kjernekraftverk. Det fins ingen annen logisk konsekvens. Og når jeg i forrige uke på spørsmål om hvilke summer som blir bevilget til henholdsvis kjerne- og vannkraftforskning her i landet sammenliknet med annen energiforskning, fikk vite at førstnevnte hadde årlige bevilgninger på mellom 25 og 29 millioner, mens forskning basert på vind, bølger, sol og tidevann ikke kunne oppgi å ha fått bevilgninger fordi de ikke var aktuelle for Norge, da betyr det at vi allerede tenker i IEA-tankegang. Det er derfor heller ikke å regne med at de energiformer som er sterkt desentraliserende, vil kunne delta i konkurransen med kjernekraft i et IEA-tilknyttet Norge.

Et tredje forhold må tvinge seg fram i debatten: Den alvorlige svikt i tilførselen av olje som omtales i artikkel 1, har selvsagt ikke bare en virkning, men også årsaker. Diskusjonen om årsaker fins ikke i St. prp. nr. 100. Men én årsak ligger nær å tenke på, er en ny leveringsboikott fra de arabiske land. En annen mulighet er en ny krig mellom Israel og araberlandene. I hvilken grad norsk olje vil kunne skape en konflikt mellom EF-landenes behov for olje til «fredelig produksjon» og NATO-styrkenes behov for brensel i en konflikt, er ikke diskutert. Heller ikke fins det betraktninger over i hvilken grad Norge vil måtte redde USAs oljepolitiske ansikt overfor Israel ved å forsyne dem i en krigssituasjon. Og det fins ingen analyse av hvorfor Frankrike, Portugal og Hellas ennå ikke er med i IEA.

Jeg vil hevde at Norge har tapt sin mulighet til virkelig å hjelpe fattige u-land under oljekriser ved vår organisasjonsmessige tilknytning til IEA, og at denne vil hemme mulighetene for rask og direkte overføring av olje til u-land til lave priser når global krise oppstår. Vi vil etter alle kapitalens lover og General Electrics og Westinghouses markedspolitikk antakelig bringes i retning av kjernekraftutbygging, med all den risiko for miljø og framtidige generasjoner som følger den. I tillegg finner jeg det ikke bare skremmende, men som et politisk overgrep at det norske folk heller ikke skal få diskutere de sikkerhetsmessige konsekvenser som Norges tilknytning til IEA fører med seg.

Siden avtalen fra Norges side er blitt begrunnet med faren for å bli nektet bunkers i fremmede havner om vi ikke tilsluttet oss byrået, leter en etter det punkt i avtalen som garanterer Norge slike rettigheter. Men det står intet om dette i avtalen, og professor Johan Galtung har for øvrig pekt på at norske skip

vel måtte kunne bunkre fra tankskip i åpent hav. Dermed sitter vi tilbake med en avtale som er ensidig forpliktende fra vår side, og utover en gjetting om at dette er den norske regjerings skrekkslagne reaksjoner på høyrekreftenes påstand om at vi i utenrikspolitisk er på glid, fins det bare få forklaringer.

150

Med en visjon for øye om hva norske forskere ville kunne frambringe av løsninger på energiområdet hvis de ikke nå ble bundet til problemstillinger som IEA prioriterer, og med en visjon om hva Norge kunne ha gjort både avspenningsmessig i verdenssamfunnet og for u-landene gjennom
155 oljeforpliktelser til et fordelingssystem under FN, blir vår IEA-tilslutning av ytterst puslete karakter: Er den en gjenytelse for den økte militære forpliktelse som oljevirkomheten i Nordsjøen medfører for Norges NATO-allierte? Eller har vi knyttet så sterke ideologiske bånd at vår solidaritet med de rike land betyr at vi anstrenger oss til det ytterste med å redde USAs økonomi - enten det
160 gjelder flykjøp, minstepris på olje eller overtakelse av de kjernekraftverk som Westinghouse og General Electric har fått avbestillinger på fra en rekke stater i USA?

165

Og så kan en spørre seg selv hvordan det kan ha seg at vi så nesegrus beundrer amerikansk forskning at mulighetene for å få informasjon og inspirasjon derfra
overskygger vårt behov for å utvikle vitenskapelige metoder for å verne våre havområder fra død og forurensning, for å utnytte våre fornybare ressurser og prioritere den forskning som gjør fjell til mat. Våre forskningsressurser er nemlig begrenset, og skal de settes inn i IEA-byråets forskningsoppgaver, så skal
170 sannelig også vi måtte bidra med både penger og folk. Et folk som underkaster seg makt, mister sin mentale frihet og skapertrang.

175

Og tragisk inntil det komiske blir Norges tilknytning ut fra motivet at det er gjennom tilknytning til IEA at den norske stat skal få opplysninger om de
multinasjonale selskapenes erfaringer, problemer og disposisjoner. Det fins titall
av eksempler på at de multinasjonale selskap disposisjoner har vært
utilgjengelige for den amerikanske kongress til tross for at det er i USA en rekke
av dem har sitt hovedsete. Exxon avslo å selge olje til den amerikanske marine i
1973 under arabernes oljeboikott fordi selskapet var interessert i å støtte
180 oljeboikotten ovenfor Amerika. Selskapene vil alltid være på den siden der det er størst profitt.

Ved lesning av avtalen blir det også klart at det er en serie med hemmeligheter

185 som selskapene skal få lov å beholde for seg selv. Skal det da bli slik i framtida at
forskningsresultater som en hel verden vil kunne trekke nytte av under nød og
sult, skal kunne hemmeligholdes, slik at selskapene skal kunne ta høyeste pris for
sine tilbud der behovet er størst. Og skal vår «løsning» bli den at vi utvikler et
190 avhengighetsforhold til en organisasjon der Norge vil måtte gi all informasjon
fra oljeselskapet, som hos oss er statlig, mens andre land, som ikke er direkte
tilknyttet sine oljeselskapers informasjonsvirksomhet, vil kunne sitte og beklage
sin manglende innsikt? I så fall har de multinasjonale selskaper fått det de alltid
har greid: Tilgang på andres hemmeligheter mens de er i stand til å beskytte sine
egne.

195 Vi bør ikke godkjenne avtalen om norsk medlemskap i IEA. Vi bør tvert imot
gjøre følgende, som jeg forslår på SVs vegne. Gjennom FN stiller Norge i utsikt
bistand ved alvorlige krisesituasjoner på energisektoren i første rekke for å hjelpe
de mest vanskeligstilte statene i verdenssamfunnet.

200 La meg til slutt si noe om denne sakens likhet med EF-saken. Hovedspørsmålet
som har reist seg, er om vi gjennom medlemskap i IEA mister vår sjølråderett.
Av spesiell interesse er dette når det gjelder krisefordelingsplanen - det ene
punkt i avtalen hvor det hevdes at Norge har fått en spesiell tilknytningsform. I
205 internasjonale fora har en vært meget opptatt av den spesielle beslutningsprosess
som byrået har utviklet. I Petroleum Intelligence Weekly av 14. oktober i fjor
beskrives den som en «vestlig nydanning i internasjonal beslutningsprosess»,
som et gjennombrudd om organisasjonsmessig, og derfor som kontroversiell
fordi den går vel utover mekanismer f. eks. i andre internasjonale organer som
210 EF og NATO. Det har vært viktig for Regjeringen å understreke at vi ved
særavtale ikke - som partner - blir underlagt automatikken i denne prosess. Det
ville i så fall bli uhyre vanskelig å forklare det norske folket at vi ikke hadde
oppgitt vår sjølråderett.

215 Så har en da innført den merkelige nyskapningen her som heter særordning, noe
som vanligvis betyr at vi er gjort til gjenstand for visse unntak. Med den svakere
tilknytning som vi fikk til EF i sin tid - etter mange års kamp og endelig seier - vil
det norske folk lett tro at vi igjen har lyktes i å ivareta sjølråderetten når det
gjelder å bestemme seg for om vi vil eller ikke vil yte hjelp når forsyningskrise
220 oppstår. Det fins uttalelser både fra den norske spesialisten på internasjonal rett
Torstein Eckhoff, og fra en fransk professor i internasjonal rett ved Sorbonne,
dr.Roy, som begge uttaler noe annet. Etter den debatt som har foregått om

setningskonstruksjonen i artikkel 1, er det blitt påpekt at den norske regjering skal hjelpe, og at bisetningen, som regjeringen hevder ivaretar vår selvbestemmelse, egentlig bare er en beskrivelse av hvordan beslutningen skal fattes. Det er forstemmende at Regjeringen ikke umiddelbart får denne misforståelsen ryddet av veie når så kompetente personer uttrykker så stor sikkerhet om hvordan avtaleteksten står i forhold til internasjonal rett.

Det henvises videre til artiklene 10, 11 og 12 i forbindelse med vårt medlemskaps varighet og karakter. «Vi skal prøve det ut i løpet av to år» heter det, men da skal avtalen «eventuelt kunne endres etter gjensidig enighet». Det betyr på godt norsk at avtalen skal kunne endres så langt som den andre part vil. Dessuten er vi medlemmer etter en tiårs kontrakt. Den kan sies opp først etter tre år, og da tar utmeldingen 12 måneder.

Som konklusjon når det gjelder nettopp det ovenstående, vil jeg hevde: Det kan føre til en tilsløring av et reelt avhengighetsforhold. Dette gjelder også det som tidligere er blitt nevnt her, nemlig tendenser til en oversettelse fra de juridisk bindende språk til svakere og mer tvetydige uttrykk i den norske utgaven av avtalen. Disse misforståelser burde avklares. Det er urimelig å påstå at vi har fått en folkelig debatt om denne sak når det som har skjedd, er en tilbakeholdelse av dokumenter - eller for å være korrekt: Farten i behandlingsmåten har ført til at det norske folk denne gang ikke ble gitt mulighet til å diskutere og ta stilling til saken. En ting må vi erkjenne, nemlig at strategien har Regjeringen lært etter at den ikke fikk sin vilje med det Norske folk i EF-saken. Men så sitter da også de samme kvinner og menn som i sin tid ville føre oss inn i EF, både med makten i Abeiderpartiet og med flertallet i denne sal.

I dag skal vi ikke bare slutte oss til et Vest-Europa som i sin tid ønsket å styrke enheten for å verge seg mot amerikansk kapital og innflytelse, men til en enhet av tre av verdens økonomiske supermakter, som til overmål skal inngå i organisert samarbeid med multinasjonale selskaper. Og disse på sin side har i løpet av det siste tiår utviklet en makt og evne til kontroll og utbytting hvor de enn festner seg, som gjør at FN har store problemer med å effektivere sin hjelp til land der de multinasjonale selskaper har fått fotfeste.

Jeg anbefaler SVs forslag på det varmeste.

Kilde

Stortingsforhandlingene 1974-75, Del 7C side 3834 ff.

265

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/norges-deltakelse-i-iea>

270

275

280

285

290

295

300